

Předčasné ukončení školy a žáci se zdravotním postižením a/nebo speciálními vzdělávacími potřebami

Závěrečná souhrnná zpráva

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

PŘEDČASNÉ UKONČENÍ ŠKOLY A ŽÁCI SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM A/NEBO SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Závěrečná souhrnná zpráva

Evropská agentura pro speciální a inkluzivní vzdělávání (Agentura) je nezávislá a samosprávná organizace. Agentura je spolufinancována ministerstvy školství v jejích členských zemích a Evropskou komisí a je podporována Evropským parlamentem.

Spolufinancováno z
programu Evropské
unie Erasmus+

Podpora Evropské komise při přípravě této publikace nepředstavuje zaštitění obsahu, který reflektuje pouze stanoviska autorů, a Komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejím obsahem.

Názory vyjádřené jakoukoli osobou v rámci tohoto dokumentu nutně nereprezentují oficiální názory Agentury, jejích členských států ani Evropské komise.

Editor: Garry Squires

Výtahy z dokumentu jsou povoleny, pokud je jasně označen zdroj. Tato zpráva by měla být označována následujícím způsobem: Evropská agentura pro speciální a inkluzivní vzdělávání, 2017. *Předčasné ukončení školy a žáci se zdravotním postižením a/nebo speciálními vzdělávacími potřebami: Závěrečná souhrnná zpráva.* (G. Squires, ed.). Odense, Dánsko

K dosažení lepší přístupnosti je tato zpráva k dispozici ve 25 jazycích a v přístupném elektronickém formátu na webové stránce Agentury: www.european-agency.org

Jedná se o překlad originálního anglického textu. V případě pochybností ohledně přesnosti informací v překladu si prosím ověřte originální anglický text.

ISBN: 978-87-7110-665-7 (elektronické)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2017

Sekretariát
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kancelář v Bruselu
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

OBSAH

ÚVOD	5
ZÁKLADNÍ SOUVISLOSTI	6
ZÁVĚRY	6
Definice a porovnání předčasného ukončení školy jako výsledku	6
Modelování předčasného ukončení školy jako procesu, v rámci kterého působí komplexní sada vzájemně působících sil	9
Monitorovací systémy a systém včasného varování	13
DOPORUČENÍ	15
VÝSTUPY PROJEKTU	18

ÚVOD

Předčasné ukončení školy je široce definováno jako fenomén, kdy mladí lidé opouštějí formální vzdělávání před dokončením středoškolského vzdělání. Evropská unie (EU) si stanovila za cíl snížit do roku 2020 předčasné ukončení školy na 10 % napříč všemi členskými státy.

Mezi lety 2015 a 2016 realizovala Evropská agentura pro speciální a inkluzivní vzdělávání (Agentura) projekt zaměřený na předčasné ukončení školy. První část projektu se věnovala rešerši literatury s cílem prozkoumat recenzované výzkumy provedené v Evropě. Ukázalo se, že výzkumné literatury na toto téma je v Evropě málo. Bylo rozhodnuto o zařazení literatury z celého světa, především ze Spojených států a Austrálie, kde má předčasné ukončení školy delší politickou historii a tomuto problému je věnována pozornost. Literatura spojující předčasné ukončení školy s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a/nebo zdravotním postižením není příliš rozpracovaná. Je však zřejmé, že riziku předčasného ukončení školy jsou vystaveni zejména právě žáci se zdravotním postižením / SVP. To vedlo k vypracování první projektové zprávy, která popisovala způsob provedení rešerše literatury a hlavní závěry (Evropská agentura, 2016).

Druhá část projektu porovnávala politiku EU se zavedenou literaturou. Druhá část zprávy zkoumala míru, v jaké politiky EU reflektují důkazy nalezené v literatuře (Evropská agentura, 2017). Závěrem zprávy bylo to, že politika je všeobecně v souladu se závěry výzkumu.

Rešerše literatury a pojetí tohoto tématu v politice vedly ke spojení těchto dvou přístupů. Výsledkem bylo vypracování modelu, který lze používat napříč státy k pochopení toho, co se v každém z nich děje. Lze jej též použít lokálně, aby pomohl činitelům s rozhodovací pravomocí zapojit zúčastněné strany a vypracovat politiky zaměřené na snížení výskytu předčasného ukončení školy. Tento přístup řeší odchylky v definicích předčasného ukončení školy a žáků se zdravotním postižením a/nebo SPV. Umožňuje přihlédnout k přenositelnosti závěrů výzkumu, které mohou být specifické pro lokalitu, kde výzkum proběhl.

Tato závěrečná souhrnná zpráva nabízí přehled klíčových důkazů a nápadů. Opětovně představuje model přemýšlení o předčasném ukončení školy, který byl vypracován na základě prvních dvou zpráv, spolu s hlavními doporučeními pro tvůrce politik.¹

---

¹ Aby byla zachována stručnost, tato souhrnná zpráva nezahrnuje odkazy na podkladovou literaturu, protože ta je rozsáhlá. Původní dvě zprávy obsahují kompletní seznam literatury a politik (Evropská agentura, 2016; 2017).

ZÁKLADNÍ SOUVISLOSTI

Existuje shoda ohledně toho, že dokončení středoškolského vzdělání je zásadní pro životní příležitosti jednotlivce, jeho blahobyt, zdraví, zaměstnání a snížení rizika sociální exkluze. Míra dokončení středoškolského vzdělání se mezi jednotlivými členskými státy EU liší, přičemž míra předčasného ukončení školy se v roce 2014 pohybovala od 4,4 do 21,9 %. Snížení míry předčasného ukončení školy bylo označeno za prioritu s cílem jejího snížení na 10 % napříč všemi členskými státy do roku 2020. Existují určité důkazy o pokroku směrem k tomuto cíli, poněvadž průměrná hodnota klesla z 14,3 % v roce 2009 na 11,1 % v roce 2015. Žáci se zdravotním postižením a/nebo SVP jsou považováni za obzvláště náchylné předčasnému ukončení školy, což představuje pro členské státy další obtíž. Reagování na žáky se zdravotním postižením a/nebo SVP a zlepšení jejich míry dokončení školy by bylo v souladu s všeobecným cílem udržitelného rozvoje organizace UNESCO pro vzdělávání (SDG 4) do roku 2030.

ZÁVĚRY

Projekt využil stávající literatury na téma předčasného ukončení školy a porovnal ji s politikami EU za účelem prozkoumání potíží, jimž tvůrci politik čelí při přípravě opatření na snížení míry předčasného ukončení školy. Závěry naznačují:

- potíže při stanovení a uplatňování společných definic,
- potřebu vidět předčasné ukončení školy jako soubor procesů probíhajících během života žáka a ne jako výsledek,
- k předčasnému ukončení školy může dojít u různých podskupin žáků a každá je vystavena jiným rizikům a ochranným faktorům,
- opatření uvedená v politice se rozdělují na opatření zaměřující se na prevenci, intervenci nebo náhradu,
- zaměření opatření musí být na různých úrovních, mezi které patří zaměření na zlepšování školy, zaměření na zapojení a motivaci žáků a zaměření na širší sociální aspekty života žáků.

Závěry byly využity k vypracování modelu pro informování při rozhodování na úrovni EU, na vnitrostátní i místní úrovni.

Definice a porovnání předčasného ukončení školy jako výsledku

---

Měření a porovnávání předčasného ukončení školy napříč členskými státy se neobejde bez

problémů. Různé země mají stanoven různý věk, kdy mohou mladí lidé v souladu se zákonem formální vzdělávání opustit, a tato věková hranice se pohybuje od 14 do 18 let. Estêvão a Álvares (2014) rozlišují mezi formálními a funkčními definicemi. Ty první jsou založeny na zákonné věkové hranici pro opuštění školy. Ty druhé jsou definice, v nichž předčasné opuštění školy znamená opuštění školy bez odpovídajících dovedností a kvalifikace potřebné pro úspěšný vstup do zaměstnání bez ohledu na věk v době odchodu. To nabízí různé možnosti, jak počítat míru předčasného opuštění školy:

- Ti, kteří školu opustí dříve, než jsou tak ze zákona oprávněni učinit v jednotlivých členských státech
- Ti, kteří školu opustí bez odpovídající kvalifikace za účelem přechodu do zaměstnání
- Ti, kteří zůstanou ve škole až do dosažení věku, kdy jsou způsobilí ze školy odejít, ale stále nemají odpovídající kvalifikaci.

Na první pohled se zdá, že žáci se zdravotním postižením a/nebo SVP jsou obzvláště náchylní k předčasnému opuštění školy bez odpovídající kvalifikace bez ohledu na věkovou hranici pro opuštění školy a je u nich pravděpodobnější, že budou spadat do kategorie „osoba, která nepracuje, nevzdělává se ani se neúčastní odborné přípravy“. Závisí to však na tom, jaké skupiny žáků kategorie osob se zdravotním postižením a/nebo SVP zahrnuje. Některé země mají široký výklad oblasti zdravotního postižení a/nebo SVP, kam spadají žáci, kteří ve škole nedosahují dobrých výsledků, zatímco v jiných zemích je tento pojem omezen na žáky se závažnými potížemi. Je také zřejmé, že u některých sociálních skupin je neúměrně pravděpodobnější, že budou spadat do oblasti zdravotního postižení a/nebo SVP. Mezi ně patří osoby s menšinovým etnickým původem, nižším socioekonomickým statusem nebo osoby pocházející ze znevýhodněného prostředí. To je jasnou ukázkou toho, že žáci se zdravotním postižením a/nebo SVP nejsou homogenní skupinou a mají konkrétní studijní a sociální potřeby.

Je nezbytné postupovat obezřetně při přemýšlení o tom, co znamená „odpovídající kvalifikace“ a jaké typy zaměstnání nebo dalšího vzdělávání se očekávají. Existují důkazy o tom, že určité skupiny žáků se zdravotním postižením a/nebo SVP mají pevně stanovené cesty mezi středním a vyšším vzděláváním, které se zaměřují na konkrétní kvalifikaci bez ohledu na dovednosti nebo aspirace žáků. To vede k tomu, že školu opouští bez kvalifikace dostatečné k tomu, aby se později zapojili do zaměstnání, nebo se o danou oblast přestanou zajímat před dosažením kvalifikace. Několik studií zjistilo, že pro žáky se zdravotním postižením a/nebo SVP je přechod náročnější než pro jejich vrstevníky, což vede k vyššímu riziku předčasného ukončení školy nebo nižší kvalifikace.

Zdá se, že definice předčasného ukončení školy EU, kterou používá Eurostat, je také funkční definicí v tom, že vyžaduje ukončení středoškolského vzdělání (rámeček č. 1).

Evropská unie definuje žáky s nedokončeným vzděláním jako osoby ve věku 18-24 let, které mají druhostupňové nebo nižší vzdělání a již se nadále nevzdělávají ani se neúčastní odborné přípravy.

Žáci s nedokončeným vzděláním jsou tedy ti, kteří dosáhli pouze předškolního, základního, druhostupňového nebo krátkého středního vzdělání v délce maximálně 2 let (Evropská komise, 2011).

Rámeček č. 1. Definice Evropské unie, kterou uplatňuje Eurostat

Definice Eurostatu je pragmatickým řešením, jak se vyrovnat s rozdíly v měření předčasného ukončení školy mezi jednotlivými členskými státy pomocí nastavení společného měřítka středoškolského vzdělání. Výhodou je to, že jednotlivé státy mohou měřit dopad kroků, které přijmou za účelem snížení míry předčasného ukončení školy. Některé členské státy však považují předčasné ukončení školy za odchod ze vzdělání před dokončením středoškolského studia, zatímco pro jiné jde o ukončení školy bez dosažení odpovídající kvalifikace. Aby bylo toto porovnání ještě složitější, různé země mají různé kvalifikace pro ukončení školy s různými procenty žáků, od nichž se očekává, že příslušné kvalifikace dosáhnou. V roce 2003 zdůraznila Rada ministrů školství EU důležitost odpovídající kvalifikace pro „zajištění plné zaměstnanosti a sociální koheze“ (Rada Evropské unie, 2003, s. 4). Snahy o stanovení společného měřítka komplikují různé státní správy, které preferují používání různých definic pro své vlastní účely. Z toho důvodu nepoužívají všechny členské státy stejnou definici jako Eurostat.

Další komplikaci způsobuje koncept „osob, které se již nadále nevzdělávají ani se neúčastní odborné přípravy“. Je to podobné jako pojetí osoby, která nepracuje, nevzdělává se ani se neúčastní odborné přípravy, které používá mnoho členských států. Ačkoli mezi populací osob, které nepracují, nevzdělávají se ani se neúčastní odborné přípravy, a předčasným ukončením školy může existovat přesah, nejde přesně o jedno a totéž. Kategorie osob,

kteří nepracují, nevzdělávají se ani se neúčastní odborné přípravy, má také své vlastní problémy a některé země mají podskupiny této kategorie.

Definování předčasného ukončení školy napříč různými členskými státy čelí zřejmým potížím. Nicméně celkovému cíli snížení míry předčasného ukončení školy u všech žáků napomáhá snaha o stanovení společného měřítka počtu žáků, kteří školu ukončí předčasně. Tento způsob definování předčasného ukončení školy se k tomu staví jako k výsledku. Je to měřítka počtu žáků, kteří ukončí školu. Proto tedy tato definice nevysvětluje, proč ji ukončí. Porozumění tomu, proč žáci ukončují školu předčasně, může pomoci s přípravou politiky a poslouží jako podklad pro následující kroky.

Stejně tak literatura používá různé pojmy, které znamenají předčasné ukončení školy, např. nedokončení studia, ukončení studia na základě doporučení školy, přeřazení žáka do jiného kolektivu, odpadnutí, postupné opuštění školy, dobrovolné opuštění školy, předčasný odchod a nedokončení. Tyto pojmy se používají různými způsoby a někteří autoři je používají k označení předčasného ukončení školy jako výsledku. Jiní autoři používají tyto pojmy způsobem, který naznačuje, že mezi různými podskupinami žáků může docházet k různým procesům, které směřují k různým cestám vedoucím k předčasnému ukončení školy. To znamená, že předčasné ukončení školy je mnohostranným fenoménem, který vyžaduje různá opatření u různých skupin žáků.

Modelování předčasného ukončení školy jako procesu, v rámci kterého působí komplexní sada vzájemně působících sil

---

Je-li předčasné ukončení školy výsledkem různých procesů působících různými způsoby u různých jednotlivců, pak je pravděpodobné, že ke snížení míry předčasného ukončení školy nepovede jedno jediné opatření. Spíše je nezbytné zvážit procesy, které vedou k tomu, že někteří žáci středoškolské vzdělání dokončí úspěšně, zatímco jiní žáci ne. Přístupem, který se ukázal být nápomocným ve snaze o pochopení této komplexity, bylo použití analýzy silových polí vyvinuté Kurtem Lewinem (1943). U jednotlivých žáků se projevují různé síly. Některé tlačí žáka směrem k žádoucímu výsledku, tedy dosažení středoškolského vzdělání, zatímco jiné síly působí v opačném směru a vedou k předčasnému ukončení školy. Síly tlačící žáka k předčasnému ukončení školy si lze představit jako soubor rizik, která působí na úrovni školní organizace, žáka nebo situace žáka nebo interakce mezi žákem a školou. Druhá zpráva tématicky seskupila rizikové faktory okolo souboru témat, aby tak stanovila určité zaměření (více informací o těchto rizicích naleznete v příloze č. 1 Evropské agentury, 2017).

Na úrovni školní organizace sem patří: zaměření na školní disciplínu, zaměření na učitele, zaměření na osnovy a zaměření na školu v rámci místní komunity. Pokud tyto oblasti

nejsou v pořádku, působí to na školu tak, že jedná způsobem, který žáka ze vzdělávání vytlačuje. Tento proces je znám pod pojmem **push-out**, tedy předčasné ukončení studia na základě doporučení školy. Na úrovni žáka nebo situace žáka v ohnisku zájmu leží tyto faktory: zaměření na finance, zaměření na rodinu, zaměření na zaměstnání, zaměření na zdravotní stav a zaměření na vrstevníky. To jsou obvykle síly, které táhnou jednotlivce ze školy. To je známo pod pojmem **pull-out**, tedy přeřazení studenta do jiného kolektivu. Ohniska zájmu odrážející interakci mezi žákem a školou odráží ta rizika, která vedou k tomu, že žák postupně odpadá od vzdělávání. To je známo pod pojmem **fall-out**, tedy odpadnutí. Sem patří: zaměření na akademický úspěch, zaměření na motivaci a zaměření na pocit sounáležitosti se školou.

Uvědomíme-li si, že zde působí tři rozdílné procesy s různými riziky pro různé jednotlivce, umožní nám to vypracovat opatření zaměřená na snižování předčasného ukončení školy ve třech hlavních oblastech:

- ta, která vedou ke zlepšování školy,
- ta, která se týkají zlepšování životů žáků mimo školu,
- ta, která jsou zaměřena na zlepšování akademického úspěchu, motivace a pocitu sounáležitosti se školou.

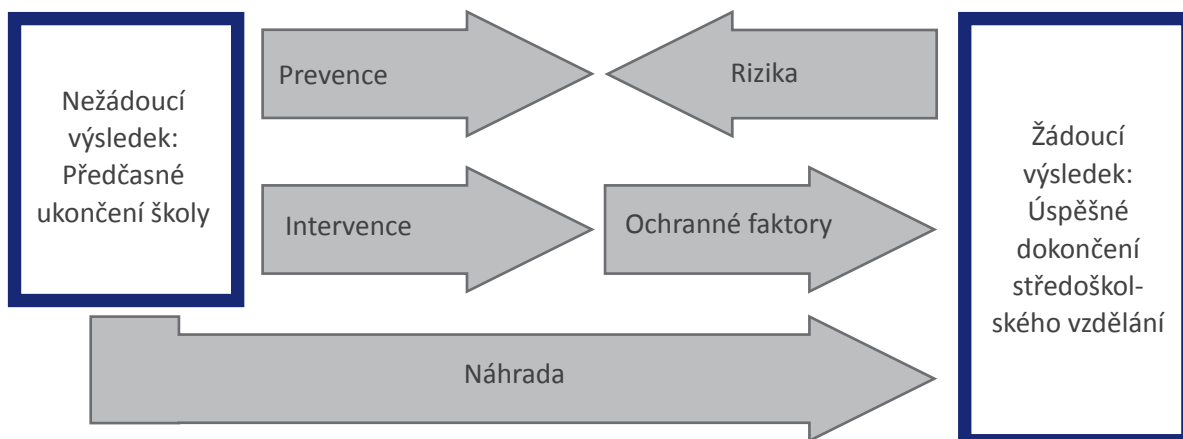
Navzdory těmto rizikovým faktorům však existují žáci, kteří uspějí. Proto musí existovat soubor ochranných faktorů, které působí v opačném směru. Například, u některých žáků se zdravotním postižením a/nebo SVP to může být inkluzivní étos školy, kde jsou dobré vztahy mezi učiteli a žáky. Dále může jít o zaměření na osnovy, které jsou přizpůsobeny potřebám žáků, zapojení rodičů, kteří školu podporují a pomáhají žáka motivovat tím, že jej povzbuzují, a dostatečné finanční zdroje, které rodině umožní nechat žáka ve vzdělávání pokračovat.

U jakéhokoli jednotlivého žáka je teoreticky možné rizika a ochranné faktory sledovat a poté porozumět pravděpodobnosti předčasného ukončení školy. Na úrovni populace se zdá, že porozumění působícím rizikům a ochranným faktorům povede k zavedení opatření na různých úrovních (stát, škola, rodina, jednotlivec). V dokumentech politik EU se druhy možných opatření rozdělují na prevenci, intervenci či náhradu. Různí autoři používají tyto pojmy různě. V této zprávě jsou chápány takto:

- Prevence je o předvídání rizik a jednání dříve, než nastanou.
- Intervence bere na vědomí, že rizika budou i nadále existovat, ale poté se je pokusí překonat nebo posílit ochranné faktory.
- Náhrada řeší situaci, kdy vzdělání nevyšlo podle plánu, a dává druhou šanci se k učení vrátit a zvyšuje příležitosti k celoživotnímu učení.

Souhru rizik, ochranných faktorů, prevence, intervence a náhrady lze zobrazit v modelu, který lze používat lokálně nebo celostátně ke zmapování konkrétních působících sil a opatření věnujících se problematice předčasného ukončení školy. Tento model byl uveden ve druhé zprávě a nyní je zde znovu zobrazen jako obrázek č. 1.

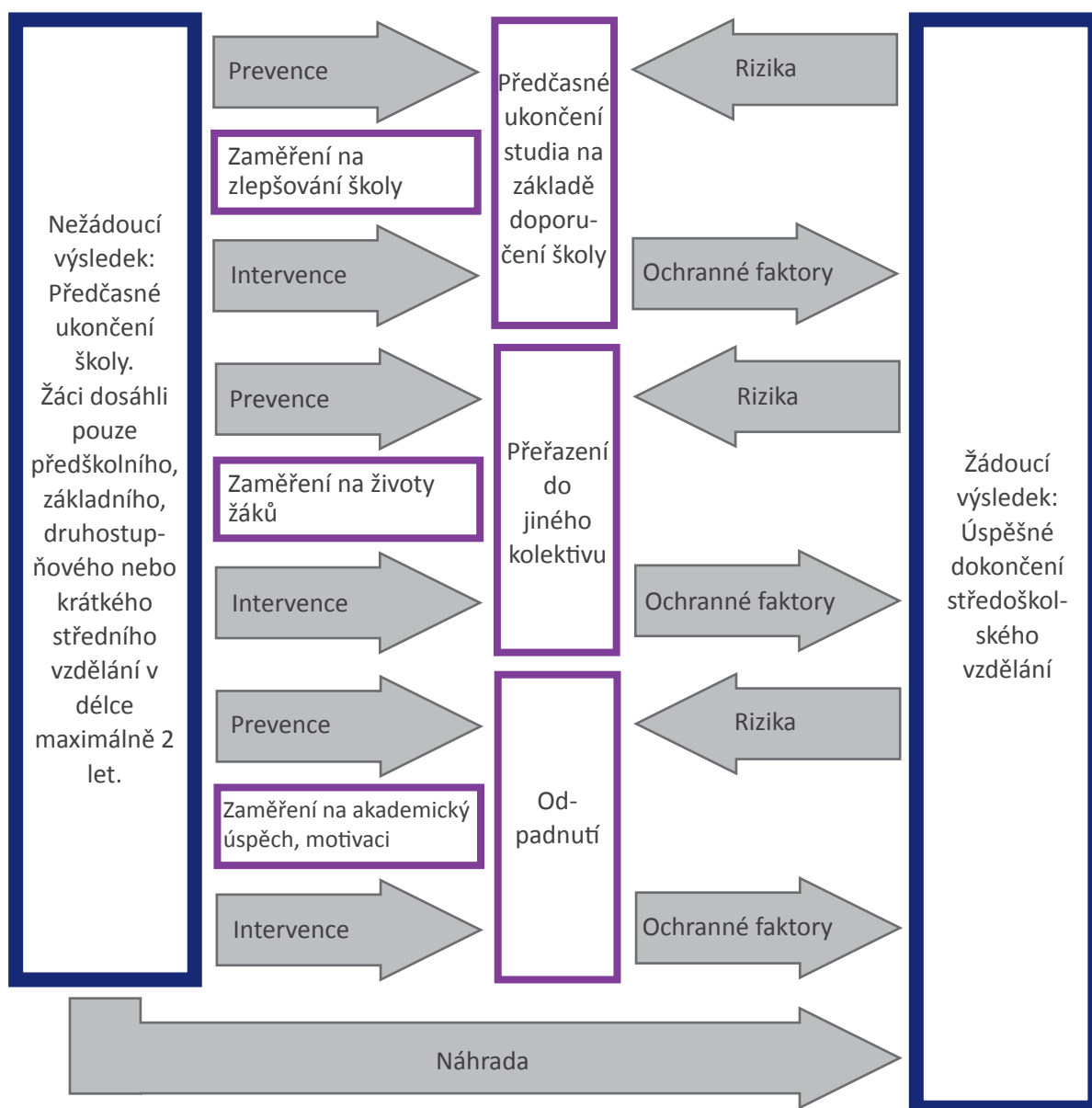

Obrázek č. 1. Síly směřující k předčasnému ukončení školy a od něj (Zdroj: Evropská agentura, 2017, s. 20)

Jak již bylo vysvětleno výše, hrají zde roli různé procesy (předčasné ukončení na základě doporučení školy, přeřazení do jiného kolektivu a odpadnutí). Ty působí na různých úrovních (školní organizace, žák nebo situace žáka, interakce mezi žákem a školou). To znamená, že tento model lze replikovat pro každý proces a každou úroveň.

Obrázek č. 2. Model sil a procesů zapojených do předčasného ukončení školy (Zdroj: Evropská agentura, 2017, s. 22)

Tento model má být flexibilní právě díky tomu, že vyzývá k přemýšlení o třech hlavních procesech a souvisejících rizicích a ochranných faktorech souvisejících se zvažovanou

úrovní politiky (mezinárodní, národní, místní nebo školní). To může vést k sestavení souboru na míru připravených opatření, která mají: širší společenské zaměření na problémy, které ovlivňují životy žáků, zaměření na zlepšování školy, nebo individuální zaměření stavějící na akademickém úspěchu, lepší motivaci a lepším zapojení do vzdělávání.

Ačkoli model vyzývá k přemýšlení o každém z těchto tří procesů předčasného ukončení studia na základě doporučení školy, přeřazení studenta do jiného kolektivu a odpadnutí, neznamená to, že konkrétní žák nemůže být vystaven pouze jedinému procesu. To se odlišuje od studie Evropského parlamentu (2011), která zdůraznila jednotlivé podskupiny žáků. Žák může být v průběhu svého života a vzdělávání vystaven komplexní interakci všech tří procesů (např. viz Evropská agentura, 2017, s. 23).

Tato souhrnná zpráva se shoduje s názorem Coffielda (1998), že je důležitější se zaměřovat na opatření související s intervencí a prevencí než na ta související s náhradou. Přesto se však v současné době pracuje na některých působivých přístupech zaměřujících se na náhradu, jako je například Youthreach v Irsku, který se věnuje potřebám žáků, kteří odpadli ze vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu. Jiní autoři navrhují, že náhrada by byla také prospěšná pro žáky, kteří ukončili školu předčasně v důsledku přeřazení studenta do jiného kolektivu z důvodu určitých událostí v jejich osobních životech. Sem mohou patřit například finanční důvody, rodinné důvody, péče, vztahy či rodičovské povinnosti.

Monitorovací systémy a systém včasného varování

Definování předčasného ukončení školy z hlediska výsledků zjednodušuje monitoring napříč členskými státy. Umožňuje pochopení celkového rozsahu problému a zhodnocení politik a opatření. Tento jednoduchý údaj naznačuje, že v rámci Evropy má míra předčasného ukončení školy klesající trend a pohybuje se směrem k cíli do roku 2020. Jednoduché monitorovací systémy mají však omezenou hodnotu vzhledem ke komplexnosti procesů stojících za předčasným ukončením školy. Neumožňují monitoring různých skupin žáků se zdravotním postižením a/nebo SVP ani monitoring v rámci různých regionů jednotlivých zemí. Rada Evropské unie doporučuje vypracovat širokou řadu indikátorů s pěti hlavními způsoby využití dat:

- včasné podchycení žáků vystavených riziku předčasného ukončení školy,
- definování kritérií a indikátorů nevýhody ve vzdělávání,
- pochopení důvodů předčasného ukončení školy,
- použití dat na různých úrovních politik jako vodítka a návodu při přípravě politik,
- poskytnutí základu pro pomoc a podporu ve školách.

Pro žáky se zdravotním postižením a/nebo SVP, kteří jsou vystaveni riziku předčasného ukončení školy, byly v mnoha školních okresech ve Spojených státech vypracovány a zavedeny systémy včasného varování. Podobné systémy se používají v Evropě. Tyto systémy obecně zahrnují kognitivní a behaviorální měřítka a zaměřují se na jednotlivé žáky s potenciálem zlepšení podpory a snížení efektu odpadnutí. Obrázek č. 2 však naznačuje, že k pokrytí různých ohnisek zájmu souvisejících s různými riziky a procesy v případě předčasného ukončení na základě doporučení školy, přeřazení do jiného kolektivu a pozvolného odpadávání je nezbytný širší soubor indikátorů za účelem zajištění informací pro opatření související s prevencí a intervencí. To by mohlo vést k monitorovacím systémům, které čerpají z:

- Měřítek faktorů na úrovni státu a vzdělávacího systému, jako je míra dokončení školy, výsledky skupin žáků s různými charakteristikami jejich zázemí, včetně zdravotního postižení a/nebo SVP, úroveň sociální nerovnosti a stav pracovního trhu. Ty nabízí určitou představu o širším sociálním zázemí a diferenciální indikátory výsledků vzdělávání.
- Měřítek místního zaměření a školního zaměření, jako jsou individuální studijní výsledky, úroveň zapojení, vztahy mezi učiteli a žáky, kvalita výuky a studia a směřování a výběr osnov.
- Měřítek s individuálním zaměřením, jako jsou ta, která měří docházku, zapojení v rámci školy, emocionální stav, kognitivní schopnosti, dosahování výsledků, motivace, pocit sounáležitosti, změny individuálních či rodinných okolností a názory a aspirace žáka.

DOPORUČENÍ

Druhá zpráva (Evropská agentura, 2017) obsahovala doporučení pro tvůrce politik. Zde jsou uvedena znovu:

1. Současné snahy v rámci politik týkající se předčasného ukončení školy jsou slibné. Snahy o jasné definování předčasného ukončení školy, zřízení monitorovacích systémů (na národní, místní a individuální úrovni), které určí rozsah problému a dopady případných intervencí, a o využití definic a indikátorů v nadnárodním srovnávání se zdají být všechny užitečnými kroky. Klíčovým úkolem tvůrců politik na národní a evropské úrovni je rozšířit tyto snahy tak, aby měly všechny evropské země vhodnou základnu pro rozvoj intervencí v rámci politik.
2. Zároveň s rozšiřováním pokrytí současnými monitorovacími systémy je však naprosto zásadní je upravit tak, aby byly vnímavější vůči realitě marginalizace vzdělávání. Klíčem

je zde oproštění se od jednoduchých definic a individuálních indikátorů. Je nutné vzít v úvahu souvislosti mezi zdravotním postižením a/nebo SVP a jinými formami neuspokojivých výsledků vzdělávání, komplexními procesy, v nichž se zdravotní postižení a/nebo SVP objevují, a mnoha způsoby, jak různé skupiny a jednotlivci zažívají zdravotní postižení a/nebo SVP.

To je možné v případě, že tvůrci politik pracují na rozvoji propracovanějších monitorovacích systémů. V ideálním případě by měly tyto systémy zaznamenávat celou řadu výsledků vzdělávání (dosažení, postup směrem k dalšímu vzdělávání, výsledky zaměstnání atd.), měly by to provádět na úrovni jednotlivého žáka a měly by být schopny spojit data výsledků s daty ohledně zázemí žáků a jejich zkušenostmi se vzděláváním.

3. Propracované monitorovací systémy na národní úrovni jsou pouze částí odpovědi. Různé úrovně systémů vzdělávání musí mít dobré informace o tom, co se děje žákům, za které jsou odpovědné. Školy potřebují zejména vědět, co se děje jednotlivcům – jakým rizikům čelí, jakých výsledků vzdělávání dosahují a jak reagují na intervence. Tvůrci politik proto musí podporovat školy a ostatní úrovně systému při zřizování a používání jejich vlastních monitorovacích systémů. V mnoha školách již budou nezbytná data k dispozici, ale mohou být roztroušena na různých místech a mohou k nim mít přístup různí učitelé a jiní odborníci. Úkolem proto může být zejména jejich uspořádání a podpoření škol při zjišťování, jak nejlépe využít data, která již mají k dispozici.

4. Monitorovací systémy mají určitou hodnotu pouze v případě, že vytváří základ pro účinné intervence. Důkazy vyplývající z výzkumů jasně ukazují, že tyto intervence musí mít široký dosah. Je velmi nepravděpodobné, že jednoduché intervence podniknuté pouze tehdy, pokud je riziko předčasného ukončení školy velmi vysoké, povedou ke snížení míry předčasného ukončení školy nebo spojení případného snížení se zásadním zlepšením výsledků vzdělávání. Intervence musí probíhat u žáků celoživotně, musí se vztahovat na všechny aspekty jejich vzdělávání a přesahovat pole vzdělávání až k faktorům jejich rodinného a společenského zázemí, které pro žáky představují riziko. Musí mezi ně patřit intervence podniknuté tehdy, když jsou rizika zřejmá, ale také preventivní opatření s cílem v první řadě zastavit objevující se rizika.

Konceptualizace a sestavení těchto intervencí je pro tvůrce politik velkou výzvou. Tento vypracovaný model se přibližuje koncepčnímu rámci, v němž lze intervence připravovat. Je však zřejmé, že do boje proti předčasnému ukončení školy vstupuje mnoho aspektů

politiky vzdělávání – a širší sociální politiky. Koordinace napříč různými oblastmi ministerstev je hrozivě vypadající výzvou. Tuto výzvu lze však zmírnit nahlížením na politiku zaměřenou na snižování míry předčasného ukončení školy jako na součást širších snah v oblasti politik o zlepšení výsledků vzdělávání a snížení nerovnosti a marginalizace vzdělávání. Snižování míry předčasného ukončení školy tedy není jen *nějakou další* prioritou v rámci politik, ale je výsledkem těchto širších opatření.

Pro tvůrce politik by tedy mohlo být užitečné zejména to, pokud by přesunuli svoji snahu z prevence předčasného ukončení školy jako samostatného výsledku měřeného ve vztahu ke kvalifikaci a/nebo ukončení školy směrem k více funkčnímu porozumění tomuto fenoménu. Jinými slovy, klíčovou otázkou není to, kolik mladých lidí opouští školu před nějakým méně či více pevně stanoveným bodem, ale to, kolik jich odchází před tím, než jsou vybaveni k tomu, aby se jim dařilo ve světě dospělých. To vznáší zásadnější otázky týkající se účelů vzdělávacích systémů a jejich účinnosti při plnění těchto účelů.

5. Stejně tak, jako musí být monitorovací systémy zavedeny na všech úrovních vzdělávacích systémů, musí být účinné intervence také spuštěny na všech úrovních, v neposlední řadě ve školách. Samostatné národní iniciativy budou mít pravděpodobně relativně malý efekt, pokud nebudou začleněny do snah o zlepšení kvality a účinnosti všech úrovní vzdělávacího systému a do místních, školních a třídních snah o zajištění toho, aby měl každý žák smysluplnou příležitost uspět. Klíčovým úkolem pro tvůrce politik je proto podporovat školy a jiné systémové úrovně při plnění tohoto úkolu.

6. Důkazy týkající se zdravotního postižení a/nebo SVP a předčasného ukončení školy jsou méně obsažné, než by bylo vhodné. Avšak to, na co ukazují, je v naprostém souladu s důkazy ze vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu. Tvůrci politik správně vidí žáky se zdravotním postižením a/nebo SVP jako rizikovou skupinu a zajišťují zavedení intervencí, které mají tuto skupinu udržet ve školách. Rizika ovlivňující tuto skupinu se však významně neliší od rizik u jiných skupin, a proto musí být zahrnuta do intervencí a praxe v hlavním vzdělávacím proudu namísto toho, aby byla považována za zcela samostatný mimořádný případ. Jak lze celkově očekávat od důkazů týkajících se předčasného ukončení školy, že kvalitní školy, které reagují na individuální charakteristiky a včas zasáhnou v případě individuálních potíží, jsou zásadní pro snižování míry předčasného ukončení školy. Pokud je praxe těchto škol vnímána jako charakteristicky inkluzivní praxe, pak důkazy naznačují, že rozvoj inkluzivního vzdělávání by mohl být důležitým způsobem boje proti předčasnému ukončení školy u žáků se zdravotním postižením a/nebo SVP.

VÝSTUPY PROJEKTU

Na webových stránkách Agentury byly zveřejněny dvě zprávy a závěry byly prezentovány na mezinárodní konferenci pro školní psychology.

- Evropská agentura pro speciální a inkluzivní vzdělávání, 2016. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: A Review of the Research Evidence Focusing on Europe [Předčasné ukončení školy a žáci se zdravotním postižením a/nebo speciálními vzdělávacími potřebami: Přehled důkazů vyplývajících z výzkumu se zaměřením na Evropu]*. (A. Dyson a G. Squires, eds.). Odense, Dánsko

Tato zpráva uvádí závěry přezkumu důkazů vyplývajících z výzkumu předčasného ukončení školy v Evropě se zvláštním důrazem na mladé osoby se zdravotním postižením a/nebo SVP. Tento přezkum se zaměřuje zejména na publikované materiály, které se přímo týkají situace v jedné nebo více evropských zemích a které jsou k dispozici v angličtině. Existuje však málo výzkumu, který tato kritéria splňuje. Evropská odborná literatura proto byla dle potřeby doplněna o literaturu z jiných částí světa.

- Evropská agentura pro speciální a inkluzivní vzdělávání, 2017. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: To what extent is research reflected in European Union policies? [Předčasné ukončení školy a žáci se zdravotním postižením a/nebo speciálními vzdělávacími potřebami: Do jaké míry je výzkum reflektován v politikách Evropské unie?]*. (G. Squires a A. Dyson, eds.). Odense, Dánsko

Tato zpráva shrnuje klíčovou odbornou literaturu na téma žáků se zdravotním postižením a/nebo SVP s ohledem na fenomén předčasného ukončení školy a porovnává své závěry a implikace na postoje zaujaté v dokumentech obsahujících politiky EU. Tento přezkum přináší doporučení ohledně toho, jak by tvůrci politik mohli účinněji řešit otázku předčasného ukončení školy, a to zejména ve vztahu k žákům se zdravotním postižením a/nebo SVP.

- Squires, G., 2017. *Early School Leaving and SEN: Understanding the literature and policy in Europe [Předčasné ukončení školy a zdravotní postižení a/nebo SVP: Pochopení literatury a politiky v Evropě]*. Článek prezentovaný na mezinárodní konferenci školní psychologie International School Psychology Association Conference 2017, v Manchesteru, Velká Británie, v sobotu 22. července 2017

Vypracování modelu zaměřeného na pochopení procesů vedoucích k předčasnému ukončení školy bylo prezentováno na mezinárodní konferenci pro školní psychology. Model byl přijat kladně a účastníci projevíli zájem o jeho používání na úrovni školy.

Sekretariát:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kancelář v Bruselu:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org